

Levélfelbontás és levéltitok az ötvenes években ^[1]

Az osztrák külügy panaszja

„Az osztrák követ ismételten panaszt tett a Külügyminisztériumban amiatt, hogy az osztrák újságokat 3 napi késéssel kézbesítik ki részére, úgyszintén a külföldről érkező leveleit is késve kapja. Erről a Közlekedésés Postaügyi Minisztérium Titkárságát a Külügyminisztérium már két ízben, legutóbb 1955. november 24-i átiratában értesítette.”

Bevezetés

Ismert tény, hogy a különböző titkosszolgálatok minden eszközt felhasználnak arra, hogy információkat szerezzenek, hogy aztán azokat elemezzék és értékeljék. A szervezetek fontos feladata az is, hogy az információtengerből kiválogassák a valós és valóban felhasználható híreket. Ez utóbbi munkába a történelem folyamán egyre több nem titkosszolgálati szervezet is bevonak, ill. a titkosszolgálatok igyekeztek saját embereiket ott fedett állományban elhelyezni. A hírszerzők csakhamar rájöttek, hogy a közigazgatásban keletkezett iratok mellett a levelek is számos jól használható információt tartalmaznak; érdemes azokat is elolvasni. A világ kiteljesedésével és egyben bonyolultabbá válásával a levelezés - legyen az hivatali vagy magán - egyre inkább mindennapi tevékenységgé vált, szervezése pedig a 19. századra az állam egyik feladata lett. A kialakult postai hálózat azonban nem csak arra volt jó, hogy az emberek, a családok egymás közötti kommunikációját elősegítse, hanem arra is, hogy a titkosszolgálatok figyelemmel kísérjék a rendszer vélt vagy valós ellenségeinek egymás közti levelezését is. A hírszerző és elhárító szervek mindig is különös figyelemmel viseltek a követségek alkalmazottai és a diplomaták iránt. Egyrészt - nem teljesen alaptalanul - vélelmezték róluk, hogy ők is kémek; másrészt keresték a követségek munkatársai között a „gyenge láncszemeket”, hogy megsarolva beszervezhessék őket, és a híreket immáron közvetlen forrásból kaphassák.

Az alábbiakban olvasható 1955. decemberi, illetve 1956. januári keltezésű dokumentumok a Magyar Országos Levéltár, Közlekedési és Postaügyi Minisztérium iratanyagában lelhetőek fel, 4-0051/B/1956 szám alatt. Az iratok szerint a budapesti osztrák követség - betartva a hivatali rendet - a magyar külügyminisztériumon keresztül tiltakozott amiatt, hogy a követség postáját (a leveleket és az osztrák napilapokat egyaránt) késve, nem egy esetben jogtalan pluszköltségeket felszámítva kapja csak meg. Az esettel kapcsolatban legalább két kérdés fogalmazódhat meg a dokumentumokat tanulmányozva.

Egyik, az időpont kérdése. Ha elfogadjuk azt a vélelmet, hogy az osztrák követség alkalmazottai és maga az Osztrák Köztársaság kormánya is tisztában volt azzal, hogy megfigyelik őket, akkor miért csak 1955 decemberében éltek a fentebb vázolt panasszal? Tudjuk, hogy a történelem folyamán a magyar-osztrák viszony mindig is különleges volt. A két ország pedig már 1945 után is próbálta rendezni kapcsolatait, de ez a folyamat csak Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála, ill. általában az „enyhülés” politikájának légkörében volt lehetséges. Ausztria területét 1955. szeptember 19-én hagyták el a Vörös Hadsereg egységei - miután május 15-én aláírták az osztrák államszerződést -, vagyis ettől az időponttól tekinthető az ország valóban szabadnak és függetlennek. Nyugati szomszédunkat alig egy hónappal később, október 14-én felvették az ENSZ tagjai közé is. Feltételezhetjük, hogy az osztrák kormány csak ezek után érezte magát eléggé függetlennek, legitimnek és bátornak ahhoz, hogy tiltakozzon egy őt ért sérelem miatt egy a Szovjetunióval szövetséges ország ellenében.

Szintén nem érdektelen, hogy a Külügyminisztérium 1955. évi Ausztriáról szóló összefoglaló jelentése szerint az Osztrák Köztársaság nem egyformán viszonyul a népi demokráciákhoz, Magyarországgal és Csehszlovákiával szemben kifejezetten barátságosan.

A másik kérdés, hogy miből lehet arra következtetni, hogy a magyar államvédelemnek köze volt a levelek felbontásához. 1945-ben újjászervezték a magyar államvédelmet, hírszerzést és elhárítást, mind katonai, mind pedig polgári vonalon. Az 1945-ben létrejött struktúra számos alkalommal változott, amelyek közül most csak a szempontunkból leglényegesebbre utalunk. 1949. december 28-án megjelent a 4353/1949. számú Minisztertanácsi Rendelet, amely megszüntette a Péter Gábor vezette Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságát, és ugyanakkor felállította a Minisztertanácsnak közvetlenül alárendelt Államvédelmi Hatóságot. Az új ÁVH egyesítette a korábbi BM ÁVH-t, a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Főcsoportfőnökséget, valamint a Honvéd Határőrséget. Jelentős változás következett be az állambiztonsági szervek szervezetében az 1953. július 15-ei MDP PB döntése, majd a minisztertanácsi ülés után (500/6/1953 Minisztertanácsi Határozat). Ezután ugyanis az ÁVH és a BM összevonásával létrejött egységes Belügyminisztérium látta el az államvédelmi, határőrizeti, karhatalmi, rendőri, büntetés-végrehajtási, légoltalmi és tűzoltósági feladatokat, míg a régi Belügyminisztérium közigazgatási feladatait a Minisztertanács vette át. Ezt követően a Belügyminisztériumban az állambiztonsági szervek a következő keretek között működtek 1956-ig:

Szervezeti egység	Feladat
I. osztály	kémelhárítás
II. osztály	hírszerzés
III. osztály	katonai elhárítás
IV. osztály	belső reakció elhárítása
V. osztály	ipari szabotázs elhárítása
VI. osztály	mezőgazdasági elhárítás
VII. osztály	közlekedési és híradás-elhárítás
VIII. osztály	környezetanalízis, figyelés
IX. osztály	operatív technika, rádióelhárítás
X. osztály	operatív nyilvántartás
XI. osztály	államtitok védelme
XII. osztály	levéllenőrzés
XIII. osztály	kormányőrség
XV. osztály	rejteljközpont (1955-től önálló osztály).

Az ÁVH formálisan 1956 októberéig működött: a gyűlölt szervezet megszüntetését Nagy Imre miniszterelnök 1956. október 28-i rádióbeszédében jelentette be.

Az 1953. és 1956. közötti szervezeti sémából is kitűnik, hogy a levéllenőrzésre külön osztály, a XII. számú szakosodott. A különböző forrásokban csak sporadikusan lehet olvasni a levéllenőrzési osztályról. A rendszeres levéllenőrzés alatt állók száma 1954-től kezdve ugyan folyamatosan csökkent, de ezzel párhuzamosan az alkalmoszerű ellenőrzések száma 1955-ig nőtt. Ezen „levél halászasok” célja a hírszerzésben is felhasználható adatok beszerzése, ill. a kémkapcsolatokkal rendelkezők lebuktatása volt.

Érdekes néhány mondatot a posta, ill. az azt felügyelő minisztérium reakcióira is fordítani. Egyik oldalról kiderül, hogy a posta vezetésének figyelmét már többször is felhívták a problémára, de 1955. év végéig nem akartak vagy tudtak a kérdéssel foglalkozni, tekintettel Ausztria különleges helyzetére. Másrészt a posta vezetése minden kérdésre tudott egy racionális, ha úgy tetszik szakmai választ adni. Bár ezeknek a válaszoknak egy része még ma is megmosolyogtatja az olvasót: „az „A” napon beérkezett küldemények „B” napon kézbesítésre kerülnek.”

Az illetékes miniszterhelyettes idegességét mutatja a külügyminisztérium levelére kézzel írt néhány sora is: „Teremtsetek itt végre rendet!”, ugyanakkor nem felejt el megjegyezni azt sem, hogy az esetet a „BM szervekkel együtt vizsgáljátok ki”.

Végezetül joggal merül fel a kérdés, hogy mi lett a vizsgálat eredménye! Sajnos a forrást tartalmazó irategyüttesben nem található ehhez az ügyhöz kapcsolódó más irat, mint amelyek lentebb olvashatók. Feltételezhetjük, hogy ha a posta a belügyminisztériummal együttműködve ki is vizsgálta ezt a konkrét ügyet, és a diplomáciai protokollnak megfelelően elnézést is kért az osztrák követségtől, annak megfigyelését tovább folytatta. Az idő előre haladtával ugyan óvatossában, de fejlettebb módszerekkel...

A két ország viszonyának normalizálódásának a jele, és egyben az előbbihez hasonló ügyek elkerülését is szolgálta, hogy a Magyar Népköztársaság és az Osztrák Köztársaság 1963. június 20-án Egyetemes Postaegyezményt írt alá.

Forrás

Levélváltás osztrák külügyi levelek felbontása miatt

Levélváltás osztrák külügyi levelek felbontása miatt

a.
Kárpáti József külügyminiszterhelyettes vizsgálatot kérő levele a Közlekedés- és Postaügyi Minisztériumnak

Ügyiratszám: 009995/1/szig. titk.	Szigorúan titkos Tárgy: Az osztrák követség Postaküldeményeinek ügye
--------------------------------------	--

Előadó:
I//a

Az osztrák követ ismételten panaszt tett a Külügyminisztériumban amiatt, hogy az osztrák újságokat 3 napi késéssel kézbesítik ki részére, úgyszintén a külföldről érkező leveleit is késve kapja. Erről a Közlekedés-és Postaügyi Minisztérium Titkárságát a Külügyminisztérium már két ízben, legutóbb 1955. november 24-i átiratában értesítette.

A mai napon az osztrák követ ezen panasz utólag felvetése mellett felhozta azt is, hogy az osztrák Külügyi Hivatal [itt a szövegben fél sort tintával kisatírozta] a követségnek címzett, viaszpecséttel ellátott hivatalos küldeményét a magyar posta illetéktelenül vámkezelés alá vonta és 1.60 Ft. Vámközvetítési díjjal terhelten kézbesítette ki.

A Külügyminisztérium felkéri a Közlekedési- és Postaügyi Minisztériumot, fenti panasz érdembeni kivizsgálására, illetve annak megszüntetésére vonatkozó intézkedésre és arra vonatkozó tájékoztatásra, megrövidítené-e jelentősen az osztrák követség postaküldeményeinek a címzetthez történő eljuttatása idejét, ha a követség postafiókót bérelne.

Az osztrák követségnek adandó válasz céljára kérem fentiekre vonatkozó állásfoglalásuk mielőbbi szíves közlését.

Budapest, 1955. december 6.

/: Kárpáti József.:/
miniszterhelyettes

[A levélre kézírással Katona Antal miniszterhelyettes az alábbiakat írta]

IV. hó. Dedics elvtárs

Teremtsetek itt végre rendet, hányan kaptatok erre már utasítást, ha nem tudjátok megcsinálni, jelentsetek mi az akadály. A BM szervekkel együtt vizsgáljátok ki, és tegyétek sürgős jelentést

Katona,
miniszterhelyettes

[1955.] XII/20

b.

A Posta vezérigazgatójának jelentése Katona Antal miniszterhelyettesnek

SZIGORÚAN TITKOS

K. P. M. IV. Postafőosztály Postavezérigazgatóság	Tárgy: Osztrák követség postaküldeményeinek ügye Előadó: Wurm Ferenc
--	--

Jelentés

Katona elvtárs, a miniszter első helyettes[e] részére

Jelentem, hogy a Külügyminisztérium átirata alapján a következő intézkedéseket tettem:

1./ A nyugati országok követségei részére az európai országokból érkező napilapokat, a zárlatok bontásakor kiválogatom és expressz küldeményként a Budapest 4. sz. postahivatal útján kézbesítettem. Így biztosítottam azt, hogy a beérkezés napján a napilapok a délutáni órákban kézbesítésre kerüljenek.

2./ Az illetékeseknél eljártam, hogy a követségek címére érkező leveleket az érkezés napján postai kezelésre visszaadják. Így biztosítottam látszik, hogy az „A” napon beérkezett küldemények „B” napon kézbesítésre kerülnek. A külügyminisztérium által javasolt fiókbérlés nem gyorsítaná meg a küldemények kézbesítését.

3./ A követségek címére érkező és feltehetően vámköteles árut tartalmazó (pl.: a szokásosnál vastagabb levél) küldemények érkezéséről a vámhatóság utasítására a Budapest 70. sz. postahivatal értesíti a követségeket. Amennyiben a követség igazolja, hogy a küldemény tartalma a követség tagjai részére érkezett, akkor a küldemény felbontás nélkül, de vámközvetítési díj (1.60 Ft.) felszámításával kézbesítjük. Eljárásunk a vámkódex 25.§.1/a. pont alapján történik.

Budapest, 1956. január 25.

/: Dedics Imre:./
Postavezérigazgató

[Tollal ráírva.]

Tudomásul vettem,
Katona

c.

Katona Antal miniszterhelyettes levele a Posta vezérigazgatójának

KÖZLEKEDÉS ÉS POSTAÜGYI MINISZTERIUM
A MINISZTER ELSŐ HELYETTESE

Dedics elvtárs!

Az osztrák követség a Külügyön keresztül panaszkodott a postai kézbesítés ellen. Kárpáti miniszterhelyettes elvtárs levelét december 20-án küldtem el Hozzád, és ma 27-én kaptam rá választ.

Egy hónap kell ahhoz, hogy ezt az ügyet elintézzék. Nem hosszú idő ez?

A Külügyminisztériumnak a követség felé sürgősen választ kellett volna adni, de a Posta bürokratikus ügyintézése miatt nem volt lehetséges.

Légy szíves megnézni, hogy mi az oka annak, hogy a Posta vezérgazgatóságon oly lassan megy az ügyintézés.

1956. jan. 29.

/: Katona :/

Jelzet: MOL KPM Postaügyi Főosztály XIX-H-1-ff 9. d.

Címkék:

[titkosszolgálat](#) ^[2]

[külügyminisztérium](#) ^[3]

[hírszerzés](#) ^[4]

[enyhülés](#) ^[5]

[AVH](#) ^[6]

[Államvédelmi Hatóság](#) ^[7]

Kiadás: 8. évfolyam (2008) 3. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/diplomacia/levelfelbontas_es_leveltitok_az_otvenes_evekben.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/levelfelbontas_es_leveltitok_az_otvenes_evekben.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/titkosszolgalat>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kulugyminiszterium>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hirszerzes>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/enyhules>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/avh>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allamvedelmi-hatosag>